

NOBILIME, PĂMÂNT, BANI ȘI FUNCȚII ÎN SECOLELE XVI-XVIII: CAZUL FAMILIEI ROMANESCU

Cristina Anton-Manea

În iunie 1657 Constantin vodă Șerban trebuia să decidă cui să recunoască stăpânirea asupra satului Romanești pentru care se pârau Negrița, soția lui Costea clucerul, și Tudor cu fratele său Dumitru din Pleșoi¹. Ambele părți pretindeau că au moștenit satul de la strămoșul lor Dragul, dar cel al Negriței fusese armaș, iar al celor doi frați fusese spătarul Cherbeleț. În timp ce Negrița a prezentat acte prin care a putut să-și susțină cererea, Tudor și Dumitru nu au avut nici o *carte* de la Dragul Cherbeleț în afara unei miluiri și "numai cu gura vrea să împresoare aceste moșii". Domnul a stabilit că și acest act de miluire a aparținut lui Dragul armaș și i l-a dat Negriței împreună cu satul Românești². Ce s-a întâmplat ulterior când Tudor a apărut ca stăpân al locului este aproape imposibil de stabilit, dar el a fost întemeietorul familiei boierilor Romanești, nume preluat de la acest sat aflat în județul Vâlcea, pe care l-au stăpânit apoi urmașii săi până, cel puțin, la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Dar sate cu același nume se mai află și în județele Gorj, Dâmbovița, Prahova și Argeș³, astfel că este foarte greu de determinat, în documentele din secolele XV-XVII, în care din aceste regiuni ale țării se situează ele în documente, dacă nu există și alte indicii.

Dragul Cherbeleț, strămoșul familiei Romanescu, ar fi fost spătar în timpul lui Radu de la Afumați, conform unui document din 1525⁴, deși nu apare în Sfatul domnesc al acestui domn, dacă nu cumva era consemnat ca Dragomir spătar. Cert a rămas faptul că acest personaj a cărui dăruire de către domn rămâne incertă a avut doi fii și o fiică. S-a păstrat numele numai a unuia dintre frați, Mircea, care și-a pierdut averea cu "rea hiclenie" față de „Mircea voievod și fratele său Alexandru al II-lea Mircea”⁵, pentru că a fugit peste munți cu 42.000 de aspri, valoarea birului pe care era însărcinat să-l strângă dintr-unul din județele țării. Cei 42.000 de aspri reprezintă birul strâns de la aproximativ 490 de gospodării, iar dacă un sat avea aproximativ 15 case ar reprezenta aproximativ 32-33 sate, deci parte dintr-un județ. Procentul înșușit de Mircea reprezintă 1,4 % din haraciul Țării Românești din anii 1540-1545⁶.

Totuși, domnul s-a milostivit față de fiul celui alt frate, Pârul logofăt, și față de sora *hicleanului*, Velica, soția lui Lupu vătaf, redându-le proprietățile dobândite de Dragul spătar *cu dreaptă și credincioasă slujbă*⁷, conform consemnării hrisovului. Pârul logofăt de cancelarie sau grămătic⁸ a fost părintele lui Preda Cherbeleț din Crețești, la rândul său tatăl lui Tudor și Dumitru. Acest Preda a vândut cu 3000 de aspri o ocină de 103 pași de la Ostra în județul Olt, în timpul lui Alexandru fiul lui Radu Mihnea, deci între 1623 și 1626. Dar în 1633, de când s-a păstrat consemnată această informație, vânzarea a fost contestată, iar vărul lui Preda, Cârstea armaș al doilea, susținea că a fost vorba numai de o cotropire. Domnul a considerat că vânzarea a fost corectă și a confirmat-o lui Preda slugerul.

¹ Există patru sate cu acest nume în județele Dolj, Argeș, Olt/Romanești și Vâlcea. S-ar putea ca în cazul lui Tudor și Dumitru să fie vorba de județul Vâlcea.

² DANIC, Mrea Polovragi, XVI/23.

³ *Ibidem*, II/4.

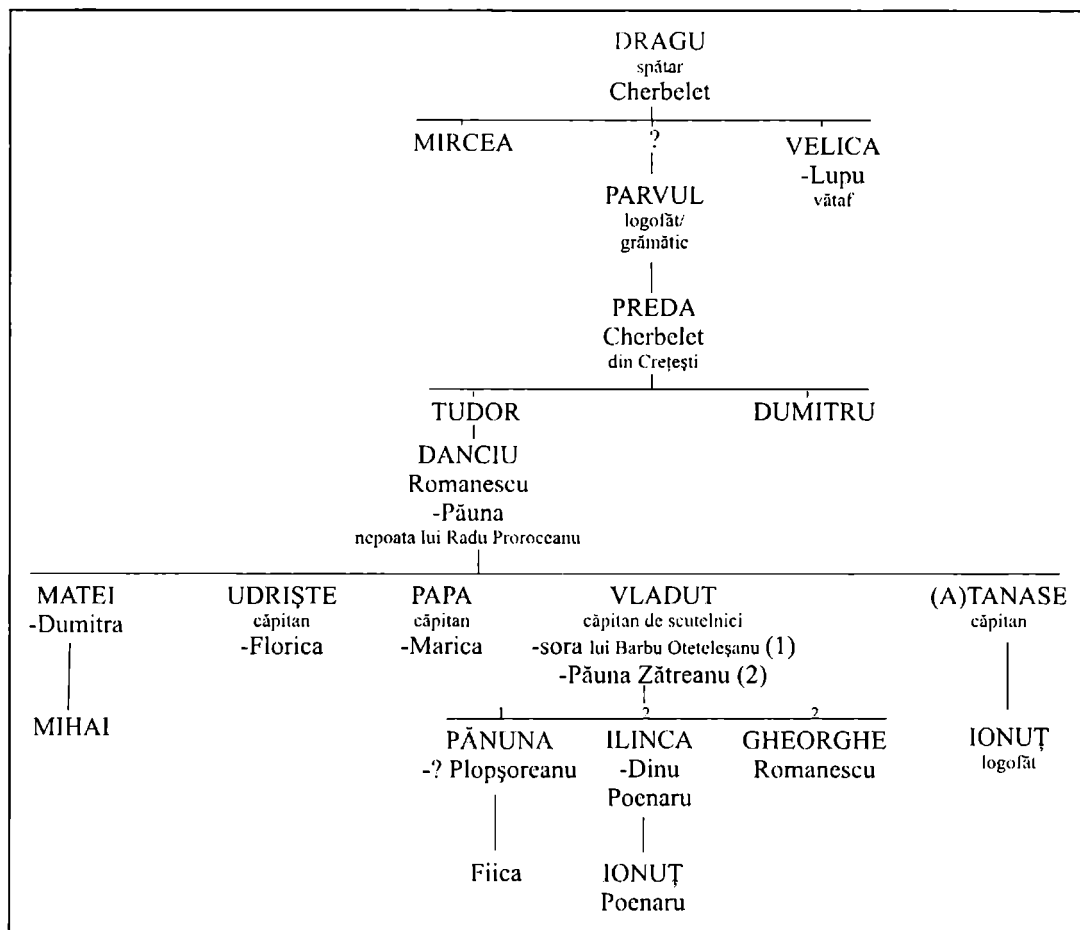
⁴ DRH, II, B, pp. 474-475.

⁵ În realitate, Alexandru al II-lea a fost fiul lui Mircea.

⁶ Calculele le-am făcut pe baza informațiilor din lucrarea Bogdan Murgescu, *Circulația monetară în Țările române în secolul al XVI-lea*, pp. 213 și 277.

⁷ DRH, B, VII, pp. 130-131.

⁸ *Ibidem*, pp. 150-151.

De la Tudor genealogia curge la Danciu Romanescu și de la acesta la cei cinci fii ai săi și la nepoți. Ea se întinde pe nouă generații, de la începutul secolului al XVI-lea până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Aspectul ei transpus pe hârtie are forma unui romb, ca a multor altor genealogii pe care le-am studiat, adică o maximă extindere pe orizontală și apoi o restrângere treptată, încheiată fie, prin stingerea familiei lipsită de urmași fie, printr-o translație la altă genealogie/familie prin descendență feminină. Adică, la un moment dat familia are un număr maxim de descendenți masculini de la care numărul urmașilor descrește, cred eu, printr-o infertilitate naturală, dacă nu au fost eliminată cu violență.

Nici unul dintre membrii acestei familii nu s-a înălțat mai sus de funcția de logofăt de cancelarie, în afara lui Dragul Cherbelet, care a fost spătar. Probabil că *hiclenia* fiului acestuia, Mircea, și-a pus amprenta asupra tuturor descendenților, decăzându-i din dreptul de a fi desemnați dregători domnești. Acesta trebuie să fi pornit pe scara demnităților dacă a participat la strângerea birului într-un județ și a avut acces direct la el. Nu știm ce slujbă a ocupat pentru că dregătoria lui nu apare în documente, fiind considerat proscris, operându-se, astfel, un fel de *damnatio memoriae*. Abia în secolul al XVIII-lea, în timpul ocupației austriece asupra Olteniei, patru din cei cinci frați Romanescu au ajuns căpitani, iar Vlăduț Romanescu căpitan de scutelnici, o funcție care pare ceva mai înaltă decât cea de simplu căpitan.

În documentul din 1525, îndoielnic, lui Dragul spătar domnul îi întărea aproximativ 11 proprietăți, care au fost mai multe, dacă s-ar putea completa lacunele actului, survenite din cauza condițiilor de conservare. Aceste proprietăți se situează pe hartă între Jiu și Olt, în partea de sud a actualelor județe Olt și Dolj. Totuși, dintre acestea Drencea, Obârșia și Salcea au fost localizate în județul Mehedinți. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea lui Pârvu logofăt i-au fost confirmate trei

dintre proprietățile lui Dragul Cherbeleț, adică satele Suhartul, Nicuia și Comanii⁹. Asupra satului Nicuia Pârful se înfrătea cu mătușa și soțul acesteia. Dintre proprietățile deținute, Pârful a vândut părți din Sulari lui Stepan, mare clucer în 1573¹⁰ și a pierdut stăpânirea asupra satului Comani, moștenit de la bunicul său, pentru care Mănăstirea Tismana a adus documente mult mai vechi care-i dovedeau proprietatea. Până la 1633 nu mai avem nici o informație referitoare la proprietățile funciare ale descendenților familiei de când există un document prin care aflăm că un Preda slugerul cumpără ocină în satul Ostra din județul Olt de la Preda Cherbeleț din Creța despre care am vorbit mai sus, sat care nu apare între posesiunile străbunicului său. De la 1657 până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, descendenții lui Preda Cherbeleț își schimbă localizarea posesiunilor lor, stăpânesc alte sate decât cele menționate la începutul secolului al XVI-lea, din care se cunosc Româneștii, Maghirul, moșia Budoiu, Vălsăneștii, Obislavul, Șasa și Păscăești, precum și o vie la Dingești, toate situate în partea centrală și sudică a județului Vâlcea, care formează un teritoriu mai compact decât cel din perioada anterioară. Aceste proprietăți au fost probabil dobândite prin schimb, cumpărate sau primite ca zestre, de la soțiile lor. Spre exemplu, moșiile Budoiu, Jăgăi/Jăgoi și a treia parte din Terenja au fost cumpărate în 1712 de la Mănăstirea Polovragi, prin egumenul Mănăstirii Horezu, la care aceasta era metoh, cu 100 de taleri "cu tocmeală zicând [egumenul] că va cumpăra cu acei bani moșie unde va avea sfânta mănăstirea Polovragi chiverniseală mai bună"¹¹. Cea mai interesantă situație este cea a satului Obislav care în prima jumătate a secolului al XVI-lea fusese în stăpânirea lui Hamza mare ban din Obislav, moștenit de fiica sa, Stanca. Ea l-a dăruit în 1569 Mănăstirii Glavacioc unde și-a înmormântat fiii¹². Părți din acest sat au fost cumpărate de Danciu Romanescu de la săteni, spre sfârșitul secolului al XVII-lea.

Prin soția sa Păuna, Danciu Romanescu a devenit proprietar al unui sfert din satul Runcu în fostul județ Romanați și jumătate din satul Păscăești în județul Vâlcea. Această Păuna se prezintă într-un document din 26 februarie 1722 ca fiind fiica jupănesei Stana, fiica Radului clucer Proceanul, nepoată de frate a Ilincăi, soția lui Dragomir mare vornic din Runcu și Plăviceni¹³. Mătușa Ilinca vorniceasa, fiind lipsită de copii, și-a înzestrat nepoata cu aceste sate, din care ea a dat fiicei sale Păuna, ca zestre. Aceste proprietăți, adică zestrea Păunei, au fost cotropite complet și vândute de fratele acesteia, Mihai, lui Constantin Brâncoveanu, "încă den boieria mării sale", cu care acesta și-a înzestrat, apoi, Mănăstirea Hurezi¹⁴. Păuna a apelat la autoritatea imperială care a repus-o în drepturi, după o înțelegere cu Mănăstirea Hurezi. Danciu Romanescu a avut un număr important de proprietăți dacă a putut să-și înzestreze fiii, lăsându-le mai multe sate, dintre care astăzi cunoaștem numai Romanești, Magherul/Maghirul de peste Șasa, Vălsăneștii, Obislavul din apa Oltețului spre răsărit, apoi, țigani, rumâni și case, vii, mori, pometuri și biserica făcută de moșul lor, Tudor, în timpul lui Matei Basarab, și a putut să dăruiască Mănăstirea Polovragi "cu boi, vaci, cai, oi, stupi și niște părți din moșia Obislav spre apus", cumpărate de la sătenii satului, pe care le-a hotărnicit¹⁵.

O altă zestre importantă trebuie să fi fost cea a primei și a celei de-a doua soții a lui Vlăduț Romanescu. Prima soție a fost sora lui Barbu Oteteleșanu¹⁶ și făcea parte din familia boierilor din Zătreni. Cea de-a doua soție a fost Păuna. Pe lângă zestre, Vlăduț căpitan și-a rotunjit proprietățile, cumpărând mai întâi o vie în dealul Maghirului, fără moșie, în 25 februarie 1722, vie care se afla lângă moșia sa¹⁷, apoi de la fratele său Udriște parte de moșie la Olteț, în hotarul Păscăeștilor, în hotar cu Runcu, pe care acesta nu putea să o țină toată, în 13 decembrie 1728¹⁸. Politica de cumpărare de pământ a fost continuată de soția sa Păuna care, în 3 iulie 1741, i-a plătit nepotului ei Mihai prețul pe o jumătate din partea care i-a revenit din moșia Budoiu, după revendicarea ei de

⁹ *Ibidem*, pp. 130-131.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 171-172.

¹¹ DANIC, Mrea Polovragi, II/1.

¹² DRH, VI, p. 200.

¹³ DANIC, Condica Mrei Polovragi, filele 422verso-424.

¹⁴ *Ibidem*, filele 394 verso-395, 558 verso-559.

¹⁵ DANIC, Mrea Polovragi, II/4.

¹⁶ *Ibidem*, XV/9.

¹⁷ *Ibidem*, XII/1.

¹⁸ *Ibidem*, XIV/9.

către Mănăstirea Polovragi¹⁹. După această dată nu s-au mai cumpărat sau schimbat moșii între frați, în schimb au avut loc mai multe procese între descendenți, mai ales pentru moștenirea funciară a lui Mihai Romanescu, care decedase între timp²⁰, fără urmași.

Morile reprezentau instalații tehnice extrem de importante în condițiile sporirii producției de cereale în Țara Românească, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, dar și surse de venit, pentru că rumânii erau obligați să-și macine grâul și porumbul la moara boierului. Documentele vorbesc despre mai multe mori pe care le-ar fi deținut familia Romanescu, situate toate pe apa Oltețului. În primul rând cea dăruită de Danciu Mănăstirii Polovragi, apoi cel puțin încă două deținute de cei patru frați mai mari, câte doi o moară. Dar și acestea au revenit lui Vlăduț căpitan, pentru că în 1732 Matei Romanescu îi vinde fratelui său moara pe care au stăpânit-o împreună timp de 14 ani dar, venind apa mare a stricat-o în mare parte și trebuia reparată, ceea ce el nu-și permitea. În subsolul documentului, după semnătură, Matei adăuga că pentru bucate – grâu, mei și porumb, fratele său nu-i va lua vamă²¹. În afară de această moară, Vlăduț căpitan mai deținea o moară pe care a dat-o fiicei sale din prima căsătorie, Păuna²². Iar în 1746 Păuna, cea de a doua soție a lui Vlăduț, cumpăra o moară de la Florica, soția lui Udrea Romanescu, care o moștenise de la soțul ei și fratele acestuia, Papa²³. În felul acesta, Păuna stăpânise două mori, dintre care cel puțin pe una a făcut-o danie Mănăstirii Polovragi²⁴.

Documentele mai vorbesc și de o crivină²⁵ în vecinătatea moșiilor, care era un teren lutos din care se puteau face cărămizi și vase, ceea ce ar fi fost o altă sursă de venit pentru Romanești.

Averii funciare cu instalațiile tehnice i se adăugau țiganii. Prețul țiganilor, în aspri apoi în ughi, a oscilat de-a lungul secolelor XVI–XVIII între 500 și 1400 de aspri. Chiar dacă aveau o meserie cum ar fi cea de fierar, zlătar sau cusătoreasă, prețul lor nu pare să fie mai ridicat. Astfel la 1609, perioadă în care asprul revenise la o oarecare stabilitate, conținând 0,32g de argint, un făurar cu soția au fost vânduți cu 4300 aspri, sălașul unui zlătar cu 1800 aspri și un potcovar cu soția 2000 aspri²⁶. Odată cu o nouă coborâre a valorii asprului, după 1624, țiganii au început să fie vânduți și în monedă de aur, în ughi, prețul lor variind între 40 și 81 de ughi pentru un sălaș cu copii²⁷. Deși prețul unui țigan, țigancă sau copil de țigan a crescut de la 500-1000 de aspri la 3000-5000 de aspri, practic valoarea lor a rămas constantă, chiar se pare că a scăzut, cu excepția prețului copiilor care pare mai ridicat.

Inițial, în documentele de până la începutul secolului al XVII-lea au fost socotiți în *sălașe*, apoi ca *familii* din a doua jumătate a aceluiași secol. Erau liberi să se miște pe întreg teritoriul țării și peste hotarele acesteia, mai ales dincolo de Dunăre.

Ceea ce ne informează documentele pe care le-am studiat pentru familia Romanescu este că, și în cazul țiganilor, soțul nu era despărțit de soție, în timp ce copiii puteau să fie vânduți separat de părinți, încă de la vârste destul de fragede. Un caz destul de interesant a fost cel al unui țigan al jupânesii Păuna, care și-a lăsat soția cu doi copii și s-a refugiat la o altă țigancă a căpitanului Tănase Romanescu, cu care a avut alți doi copii, un băiat și o fată. La procesul din 1743 dintre jupâneasa Păuna și căpitanul Tănase în fața marelui ban al Craiovei, Antonache Caliari, aceasta cerea un țigan în locul celui fugit, dar completul de judecată a hotărât că țiganul împreună cu băiatul celei de-a doua țigănci să se întoarcă la soția lui, pentru că "a se despărți cu cununie cea dintâi nu iaste cu lege și, mai vârtos, că cu țigancă lui Tănase căpitan nu s-au cununat țiganul"²⁸. Probabil că în timpul

¹⁹ *Ibidem*, XII/12.

²⁰ *Ibidem*, XII/17.

²¹ *Ibidem*, XV/7.

²² *Ibidem*, XII/26.

²³ *Ibidem*, XII/14.

²⁴ *Ibidem*, XII/26.

²⁵ *Ibidem*, XII/17.

²⁶ DIR, I, XVII, pp. 398-399.

²⁷ DRH, XXI, pp. 343-344.

²⁸ *Ibidem*, XII/12; aceeași decizie s-a dat într-un alt proces al unui țigan al Mrei Hurezu care s-a căsătorit cu o țigancă a lui Pârnu boiangiu, așa că acesta din urmă a trebuit să dea un țigan în schimb "pentru ca să nu-s(e) despartă cununia" (Condica Mrei Plovragi, fila 550verso-551).

stăpânirii austriece asupra Olteniei, perioadă din care nu cunoaștem statutul acestei categorii sociale, se pare că s-au bucurat de mai multă libertate decât în perioada anterioară, ȧiganii trebuiau să se căsătorească religios pentru o evidență cât mai strictă a populației și a capilor de familie care trebuiau să plătească impozit. Odată căsătoriți în fața altarului, intervenea pravila sau cutuma religioasă prin care ceea ce s-a legat în fața lui Dumnezeu nu poate fi desfăcut de oameni.

Bunurile unei familii se rotunjeau de multe ori și cu zestrea mobilă a soției. Din documentele studiate avem mai multe informații referitoare la zestrea pe care Vlăduț căpitan a dat-o fiicei sale din prima căsătorie și cea cu care Păuna, cea de-a doua lui soție, și-a înzestrat fiica. Fiica primei soții a primit la căsătorie, de la tatăl său, în primul rând zestrea mamei sale: "o căruță cu patru cai, două bivolițe, patru suflete de țigani, o dulamă de canavă, o roche de belacoasă cu flori la poale, o giordie și un zăbun"²⁹. La acestea el a adăugat 500 de florini, haine bune, moșie cu moară, vie, case la Craiova, dobitoace, boi, vaci, rădvan cu șase telegari, scule, cazane și țigani. Pentru această zestre soțul miresei, din familia Ploșoreanu, a primit foaia de zestre³⁰. Tânăra mireasă a fost nemulțumită de această zestre, considerând că ar fi trebuit să primească mai mult, nemulțumire pe care și-a manifestat-o după moartea tatălui ei, față de mama sa vitregă, mai ales pentru niște țigani care pretindea că ar fi făcut parte din zestrea mamei sale. Pentru că nu i-a primit a luat din țiganii Păunei, aflați la Mănăstirea Govora, de unde a mai luat și 30 de taleri depuși de mama sa de-a doua.

Fiica celei de-a doua soții a lui Vlăduț căpitan, Ilinca, căsătorită cu Dinu Poenaru, a primit un inel cu smarald, un suflet de țigan, un șir de mărgăritare, un brău șamă, un lighean cu ibrice, 12 talere de cositor, iar tipsiile le-a plătit cu banii mamei sale, o pereche de păretare, ii din fir și o țigancă. S-ar părea că Ilinca nu a primit nici o proprietate funciară, pentru că mama sa era "sărăcă de soție 36 de ani" timp în care i s-au întâmplat multe prăzi casei sale, făcute de haiduci și de turci și de răzmerițe și de îngreunarea dăjdiilor. Păuna Romanescu încercase să-și separe zestrea de restul averii pe care o moștenise de la soțul ei și a constatat că rămăsese aproape cu nimic, spunea ea. Dacă averea ei devenise destul de importantă la moartea soțului și încă circa zece ani, mai ales prin camătă, se pare că a scăzut dramatic din cauza necazurilor prin care a trecut și pe care le-am citat mai sus, din testamentul său.

Încă de la mijlocul secolului al XVII-lea, dar mai ales la începutul celui următor, în timpul stăpânirii austriece asupra Olteniei, familia, care era de fapt un clan, compus din toți descendenții masculini ai unui strămoș, s-a redus la familia monogamă, formată din cei doi părinți și copiii în subzistență, în primul rând din motive financiare. Statul percepea impozitele pe cap de familie, mai multe familii însemnau mai multe impozite. Pentru ca să le poată plăti familia avea nevoie de venituri, care se obțineau aproape exclusiv din exploatarea pământului. Si cum agricultura era extensivă și nu intensivă, mai mult pământ însemna venituri mai mari. Acumularea cât mai multor proprietăți a fost și motivul mai multor procese pe care le-am surprins în documentele cercetate, între membrii familiei Romanescu. A existat un proces între soțiile a doi dintre frații Romanescu, Păuna și Marica, împreună cu nepotul lor Mihai împotriva lui Tănase căpitan, pentru moștenirea pământului de la Obislav, Romanești, Maghierul și Păscăești, iar în 1749 se pârau pentru taxele pe care trebuiau să le plătească în cazul acestui proces³¹. Un altul a fost cel referitor la preluarea moștenirii lui Mihai Romanescu de către verii lui, fiii lui Tănase Romanescu³².

În ciuda acestor conflicte, de multe ori nepoții *slujeau* la rudele lor, mai ales atunci când erau orfani, pentru a învăța cum se conduce o gospodărie, cum se lucrează și se exploatează pământul și moara, cum se vând produsele și multe alte îndeletniciri legate de îndatoririle unui cap de familie. Într-o astfel de situație s-a aflat Mihai, nepotul de frate a lui Vlăduț Romanescu. El a fost îngrijit ca un nepot "și cu ce s-au îndurat l-au miluit". Iar la moartea unchiului Vlăduț a primit un cal

²⁹ *Ibidem*, XII/26.

³⁰ Constanța Ghiulescu, *Zestrea între normă și practică. Ȧara Românească în secolul al XVII-lea (I)*, în SMIM, XVIII, 2000, p 92.

³¹ DANIC, Mrea Polovragi, XII/15.

³² *Ibidem*, XII/17

și un conteș³³. Relațiile de rudenie s-au învrăjbit, între timp, astfel că la procesul din 1743 Mihai îi cere mătușii sale simbrie pentru cei șapte ani de slujbă și nu voia să primească înapoi țiganul pe care unchiul său l-a cumpărat de la tatăl său.

De la mijlocul secolului al XVII-lea nevoia de bani, adică de numerar, a crescut treptat și s-a acutizat la nivelul societății românești, în primul rând pentru straturile sociale privilegiate. Dar bani nu se puteau obține decât din comerț și din camătă, astfel că aceasta din urmă devenise una dintre ocupațiile importante și la nivelul micii boierimi. Comerțul angro, ca să folosim un termen modern, era abia la început. În cazul nostru nu avem știri despre vânzarea cerealelor sau a vitelor, dar există câteva informații referitoare la vânzarea de vin și miere. În primul caz Păuna, soția lui Vlăduț căpitan, acceptă ca garant pe Gheorghe, fiul lui Radu Fofici, pentru sora lui Stanca, care cumpărase niște vin de la ea și a rămas datoare, pentru că nu a putut să-l vândă³⁴. Mierea putea să fie folosită pentru plata unor datorii³⁵.

Vlăduț Romanescu a fost singurul care s-a ocupat cu camăta, mai ales între 1725 și 1728³⁶. Banii se puteau plăti în rate, numite capete, pe perioade stabilite între cele două părți, la care se adăuga dobânda. Un caz mai puțin obișnuit este cel al lui Simion Pietrapuiul care împrumutase 6 taleri pe care urma să-i plătească într-un an de zile, numai *capitele*, pentru că în contul dobânzii muncise la Vlăduț Romanescu³⁷. Uneori pentru asigurarea returnării banilor se pune un zălog; în cazul lui Barbu Oteteleşanu, cumnatul lui Vlăduț, a fost vorba de o copilă de țigan, care *nu era mult*³⁸, după cum considera creditorul, totuși, debitorul i-a mai adăugat încă 10 lei astfel, încât datoria s-a ridicat la 30 de lei și 33 de bani.

Pentru a-și asigura păstrarea banilor Vlăduț căpitan a depus la Pătru Wolf 1000 de florini. În timpul răzmeriței, respectiv a războiului dintre Imperiul Habsburgic și cel Otoman, Wolf s-a întors în Țara Nemțească și astfel banii au fost pierduți. Alți 1000 de florini au fost depuși la feciorii lui Antonie papistașul, adunați de Vlăduț ca să se construiască o biserică după el, dar la moartea acestuia banii au fost ridicați de fratele său, Tănase. Acesta și-a cumpărat țigani cu 200 de florini, cumnatei sale Păuna i-a returnat 300 de florini și zălogul de împrumut, iar restul sumei s-a pierdut tot în Țara Nemțească. Ca să-și asigure banii, Păuna i-a dat fratelui său Mihai Zătreanu cu *fitanție*. Tot ea și-a depus alți 300 de taleri la Malce bogasierul din Craiova, pentru care-l lasă beneficiar pe ginerele ei Dinul Poenariul. El trebuia să-i scoată și să-i folosească pentru biserica ei, pe care trebuia să o zugrăvească. Dar și Româneștii au împrumutat bani. Unul dintre aceștia a fost Tănase căpitanul care a luat de la turci 750 de taleri, înainte de 1712, când tatăl său Danciu trăia, și i-a luat pentru casă, spunea el, adică pentru întreaga familie. El a pretins parte din acești bani abia în anul 1743 de la cumnatele sale Păuna și Marica și de la nepotul său Mihai, fiul lui Matei. Cumnatele s-au apărat, susținând că el ar fi primit parte din sumă de la tatăl său, *din casă*, că nici Matei în diata căruia scria că i-a dat 80 de taleri, bani care au fost dați *rău* și nici Vlăduț la întocmirea diatei căruia asistase și Tănase nu considera că are vreo obligație față de fratele său, ba chiar afirmase că *nu iaste datoare casa lui fraților lui cu nimic*. Completul de judecată a decis că pretenția lui Tănase ar fi trebuit să se manifeste mult mai devreme, nu după zece ani de la decesul fraților săi, și i-a respins cererea.

Dacă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea se simțea suflul unor înnoiri în societatea olteană legat de producția capitalistă, cu implicare în negoț și circulație monetară, de la mijlocul aceluiași secol ea se îndreaptă spre o pauperizare destul de serioasă din cauza *înmulțirii necazurilor*, datorită războaielor austro-ruso-turce, cu numeroase incursiuni pe teritoriul țării, haiducilor locali și a raidurilor turcilor de la sudul Dunării, veniți pentru jaf, precum și a creșterii valorice a dărilor.

Viața religioasă a ocupat un palier foarte serios și grav pentru fiecare locuitor al Țării Românești în tot evul mediu. Unul dintre cele mai importante aspecte ale vieții religioase a fost

³³ *Ibidem*, XII/12

³⁴ *Ibidem*, XII/11.

³⁵ *Ibidem*, XII/8 și II/1.

³⁶ *Ibidem*, XII/2, XII/8.

³⁷ *Ibidem*, XII/9; interesant că acest creditor semnează cu alfabet latin Simion Magister.

³⁸ *Ibidem*, XV/13.

efortul de a câștiga mântuirea. El a fost permanent și s-a manifestat mai ales prin câteva deziderate, dintre care cele mai importante și frecvente au fost retragerea în viața călugărească, construirea de lăcașuri de cult, respectiv biserici și mănăstiri, precum și daniile făcute acestora. Danciu Romanescu s-a călugărit spre sfârșitul domniei lui Constantin Brâncoveanu, deși soția lui a mai trăit cel puțin zece ani după aceea. Un alt exemplu ar fi cel al Păunei Romanescu care, după ce a luptat toată viața să asigure copiilor ei o viață decentă, dacă nu îmbelșugată, după moartea violentă a fiului ei s-a retras la Mănăstirea Dintrunlemn. Cel de-al doilea deziderat știm că s-a manifestat mai întâi prin construirea de către Tudor Cherbeleş a unei biserici la Românești, a fost dorința lui Vlăduț să construiască o biserică pentru care strânsese bani și-i depusese la fiii lui Antonie papistașul, apoi de către Păuna în satul Obislav, acolo unde și-a îngropat fiul. Daniile au fost mult mai frecvente, începând cu cea a lui Danciu Romanescu despre care fiul său spunea că a fost ca un al doilea ctitor al Mănăstirii Polovragi și pe care acesta le-a întărit în anul 1744³⁹. Un alt personaj care a înzestrat Mănăstirea Polovragi a fost maica Pelagia, pe mirenie s-a numit Păuna, soția lui Vlăduț. Daniile ei sunt la fel de impresionate, începând cu moșia Obislav, partea fiului său, cu vad de moară "ci iaste împotriva caselor sale", și casele și biserica, și partea lui de moșie din Vălsănești și din Șasa, împreună cu părțile cumpărate de ea, și via din Dingășești, care era cam părăsită la data aceea⁴⁰. Pe toate le-a dăruit pentru sufletul soțului și fiului ei, pentru mântuire.

Impresionantă este starea de profundă durere a aceleiași Păune Romanescu pentru că fiului ei i s-a întâmplat moarte foarte "grea și groaznică", adică a murit "ne ispovedit și ne cuminecat". Nu moartea în sine i-a provocat durerea mamei, ci faptul că nu a fost îndeplinit actul spovedaniei și împărtășaniei care i-ar fi ușurat lui Gheorghe judecata în fața lui Dumnezeu. Ea s-a călugărit nu numai pentru a-și sfârși viața într-un mod exemplar, sau din cauza durerii și sentimentului inutilității, ci pentru că vroia să se poată ruga pentru fiul ei ca să fie iertat pentru modul necreștinesc în care a murit.

Istoria familiei a avut cu siguranță momente mult mai interesante decât cele surprinse în documente, sau cele care se citesc printre rânduri. Dar dintre toate personajele sunt câteva care se evidențiază prin firea lor: se detașează Vlăduț căpitan cu soția sa Păuna, o femeie extrem de puternică, Tănase căpitan și Gheorghe, fiul lui Vlăduț căpitan. Primii doi prin tenacitatea cu care au urmărit și au acționat ca să-și sporească averea, ceilalți doi prin comportamentul lor. Dintre toate documentele cercetate cel mai impresionant, plin de informații referitoare la viața de familie a vremii, a fost testamentul Păunei, călugărița Pelagia. Acesta începe cu aceeași considerație referitoare la necunoașterea viitorului vieții umane, anume că "de vreme ce întâmplarea cea viitoare iaste nevăzută și însăși îngerilor necunoscută" ea își face diata în deplină sănătate mintală⁴¹.

Tănase Romanescu s-a considerat cap al familiei după moartea fratelui său Vlăduț, de când începe o luptă dâră pentru ca să readune întreaga avere a tatălui său, Danciu, în mâinile sale, chiar dacă nu a utilizat numai mijloace *ortodoxe*. S-a folosit chiar de forță pentru a obține bani de la cumnatele sale și nu s-a sfiit să lupte cu persoane mai slabe decât el. Cel de al doilea personaj destul de ciudat a fost Gheorghe Romanescu. Acesta era destul de înzestrat cu avere de mama sa care, deși și-a păstrat zestrea, i-a rezervat cea mai mare parte a averii pe care a reușit să o salveze de la soțul ei. A început prin a fi *slugă* la Sandu paharnic Bucșănescu la București, probabil, pentru a deprinde obiceiurile capitalei și pentru a începe urcușul slujbelor pe lângă marii boieri. După moartea lui Sandu Bucșănescu a pornit către casă împreună cu un tovarăș de al său, Gheorghe, fiul lui Matei Bălăcescu, "iar când au fost mai încoace de București, aproape în tufele de la Roșul, acest Gheorghe, fiul mai sus numitei jupanese, s-au întâmplat, nu știu, din greșală, nu știu, întrădins, de au împușcat pe fiul meu", spune Matei Bălăcescu. Și pentru aceasta au avut judecată în urma căreia Păuna a trebuit să plătească 200 de taleri⁴².

³⁹ *Ibidem*, II/4.

⁴⁰ *Ibidem*, XII/19.

⁴¹ *Ibidem*, XII/26. în legătură cu sistemul de alcătuire a testamentelor în secolul al XVIII-lea vezi Gheorghe Lazăr, *Familie și sentimente în Vechiul Regim românesc. Note pe marginea testamentului lui Radu Goran Olăneacu*, în SMIM, XXI, 2003, p. 58.

⁴² *Ibidem*, XII/18.

Același Gheorghe Romanescu s-a împrumutat de 200 de taleri de la turci pe care a întârziat să-i returneze. Aceștia au venit în sat, de fapt în câmp, pe moșia unde el se afla la arat și l-au bătut, iar după două zile l-au împușcat. După înmormântarea sa a urmat o serie întreagă de declarații date de preoții care l-au condus la mormânt, rude și săteni, martori ai tragediei, din cauza unui testament fals pe care l-a făcut părintele Matei Obislăveanu în folosul său, în numele lui Gheorghe Romanescu.

Inițial, intenția studiului acestor documente a fost alcătuirea genealogiei unei mici familii boierești și stabilirea ascendenței sale, cât mai departe, în timp. Am putut constata, astfel, că și această familie a pornit cel puțin de la începutul secolului al XVI-lea și poate că ar fi urcat pe scara demnităților dregătorești dacă nu s-ar fi produs actul de *hiclenie* de la mijlocul secolului al XVI-lea. Dar mai interesante s-au dovedit informațiile referitoare la aspectele de viață ale acestei familii în secolul al XVIII-lea, sub ocupația austriacă. Primele elemente de viață capitalistă, sub forma acumulărilor monetare, sau cele de sporirea proprietăților funciare cu instalații tehnice în scopul valorificării lor materiale se pot surprinde și în aceste documente. Ele par să fi stagnat după mijlocul secolului al XVIII-lea, atunci când Oltenia a fost returnată Țării Românești și mai ales în timpul confruntărilor armate dintre cele trei mari imperii vecine, multe dintre ele purtate pe teritoriul românesc.

Aristocracy, Land, Money and Offices During the 16th-18th Century – The Case of the Romanescu Family

The boyar family of the Romanescu's begins with Dragul Cherbeleş, great *spathar* during Radu V, Prince of Wallachia (1522- 1527). He had two sons and a daughter. One of his sons, Mircea, fled in Transylvania with 42,000 aspers that represented the taxes collected by him from a county of the country. Mircea's felony was followed not only by the confiscations of most of the family properties, but it marked the entire future fate of the family. Although preserving their noble status, the descendents of Dragul Cherbeleş couldn't attend any higher state offices during the following two centuries.

The genealogy of Romanescu's family extended nine generations from beginning of 16th century till the middle of 18th century.

The wealth of a noble family was made up of estates, Gypsy slaves and cash. In the deeds of the Romanescu's family were written down 11 estates during the 17th century, but certainly they had more than those which the names were preserved by the records. These estates were situated between the Olt and Jiu Rivers, in the district of Dolj, Gorj and Vâlcea. The wealth of the family increased through the dowries brought by their wives. On these estates they had mills, vineyards and orchards.

The Gypsy slaves were considered animated items and their prices were established only the moment of their sale, to cover the need of money of their masters.

During the Habsburg occupation of Oltenia (Lesser Wallachia), at the beginning of the 18th century, started the dissolution of the old aristocratic social order and the transition to the capitalist economic and social relationships. In accordance with the new times, the members of the Romanescu family are more and more involved in trade and money handling, though keeping some of their estates and slaves.